

ЕМПАТІЯ У СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

Шикирава Наталія Миколаївна
аспірантка кафедри психології розвитку
та консультування
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир.
Науковий керівник – доктор психол. наук,
професор Журавльова Лариса Петрівна

Розвинена емпатія – це ключовий фактор успішного професійного становлення в багатьох видах діяльності. Особливого значення набувають розвинені емпатійні здібності в професійній діяльності практичного психолога.

Аналіз досліджень (Т.В.Василішина, Л.П.Журавльова, К.К.Роджерс) дає нам можливість стверджувати, що емпатія посідає одне з найважливіших місць у структурі професійних якостей практичних психологів. Здатність до емпатії, як вміння проникати та приймати світ іншої людини, подивитись на проблему ніби зсередини є беззаперечним критерієм успішності практичного психолога в консультативному процесі [5;6;7;8]. В аспекті вивчення емпатії як ключової професійної якості практичного психолога важливо окреслити основні підходи до періодизації професійного становлення фахівців. Варто зазначити, що це завдання виявилось нелегким, оскільки більшість дослідників виходять з різних засад, доповнюють один одного, окреслюють різні етапи професіогенезу. Найчастіше науковці подають опис етапів становлення фахівців, розпочинаючи з моменту професійного самовизначення, в означеннях якого відсутня однастайність:

- «Оптант» – стадія підготовки до життя, до праці, свідомого і відповідального планування і вибору професійного шляху (Є.О. Климов);

- «Оптація» - професійні наміри, вибір шляху професійної освіти і професійної підготовки, учбово-професійне самовизначення (Е.Ф. Зеєр);

- допрофесійного розвитку; пошуку і вибору професії (Ю.П. Поваренков);

- професійне самовизначення; вибір професії (В.А. Гупаловська) [4].

По-різному дослідники називають етап безпосередньої підготовки до професії:

- «адепт» – стадія професійної підготовки (Є.О. Климов);

- професійна підготовка (Е.Ф. Зеєр);

- професійного навчання (Ю.П. Поваренков);

- професійна освіта (В.А. Гупаловська) [4].

Найбільш різні трактування дослідників отримав етап входження в професію, професійного розвитку:

- «адаптант» – стадія входження в професію після завершення професійного навчання; «інтернал» – стадія входження в професію як повноцінного колеги, здатного стабільно працювати на нормальному рівні (Є.О. Климов);

- професійна адаптація – освоєння нової соціальної ролі, досвіду самостійного виконання професійної діяльності, професійно важливі якості; Первинна професіоналізація – професійна позиція, інтегративні професійно значимі констеляції, індивідуальний стиль діяльності, кваліфікована праця (Е.Ф. Зеєр);

- самостійної професійної діяльності (Ю.П. Поваренков);

- професійний розвиток: професійна адаптація; апробація теоретичних знань у практичній діяльності; професійне самовдосконалення, підвищення кваліфікації (В.А.Гупаловська);

- входження в діяльність – фахівець освоює діяльність по інструкції, не маючи власного досвіду; система професійних здібностей ще не сформована (В.О. Орел);

- адаптація до професії; самоактуалізація в професії – пристосування людини до професії; гармонізація з професією – людина легко виконує завдання за засвоєними технологіями, працює ніби «граючи» (А.К. Маркова) [4].

Різні погляди існують щодо назви та трактування і етапу майстерності у професії:

- «майстер» – стадія, коли працівник помітно виділяється на загальному тлі; «авторитет» – стадія, яка означає, що працівник став «кращим серед майстрів»; «наставник» – стадія, яка характеризує вищий рівень роботи будь-якого фахівця; працівник, здатний передати кращий свій досвід (Є.О. Климов);

- вторинна професіоналізація – професійний менталітет, ідентифікація з професійним співтовариством, професійна мобільність, корпоративність, гнучкий стиль діяльності, висококваліфікована діяльність; професійна майстерність – творча професійна діяльність, рухливі інтегративні психологічні новотвори, самопроектування своєї діяльності і кар'єри, вершина (акме) професійного розвитку (Е.Ф. Зеєр);

- післяпрофесійного розвитку (Ю.П. Поваренков);

- професійне становлення: підвищення рівня професіоналізму, набуття професійного авторитету, досягнення активності, самостійності, творчого підходу у професійній діяльності (В.А. Гупаловська);

- вторинна професіоналізація – відбувається зміна професійно-важливих якостей, які засновані на особистому досвіді (В.О. Орел);

- етап творчого самовизначення себе як Особистості – прагнення реалізувати свою головну життєву ідею (А.К. Маркова) [4].

Аналіз робіт дослідників [2;3;4] свідчить про те, що більшість з них обстоювали конструктивний та прогресивний тип розвитку професійного становлення сучасних фахівців. Більшість науковців досліджували етап підготовки до професійного життя, студентський період [5;6;7;8]. Натомість модель діяльності практичного психолога, його важливі професійні якості, розпочинаючи з періоду адаптації до професійного розквіту, характеристики його професіоналізму недостатньо вивчені.

Здійснений Н.А.Сургунд аналіз сучасної наукової літератури показав, що до важливих професійних якостей практичного психолога найчастіше відносять такі: гуманізм, емоційна чутливість, соціальна зрілість, моральність, комунікативність, толерантність, емпатійність, тактовність, високі інтелектуальні показники, достатній рівень професійної мотивації, багатий лексичний запас тощо [8,9].

Н.І. Пов'якель розділила професійні якості психолога на окремі блоки: професійно важливі особистісні риси і якості (адекватність і сталість самооцінки, емпатійність, відсутність хронічних внутрішніх особистісних конфліктів); професійно важливі соціально-когнітивні і комунікативні вміння (уміння слухати іншого, встановлювати соціальний контакт); розвинуті професійні якості і властивості (уважність, спостережливість, уміння рефлексувати щодо себе та іншого); акторські, творчі та організаторські здібності [6].

До професіограми психолога, за Є.С.Романовою, входять такі професійно важливі якості: гарний розвиток словесно-логічної пам'яті, високий рівень розвитку образного і логічного мислення; особистісні якості: високий ступінь особистої відповідальності, безоцінне ставлення до людей, емпатійність, прагнення до самопізнання, різнобічність, оригінальність [7].

Отже, більшість дослідників [5;6;7;8] вважають, що емпатія посідає одне з найважливіших місць у структурі професійних якостей практичних психологів і є умовою успішного професіогенезу даних фахівців. Справедливо було б зазначити, що професіограми практичних психологів нерідко містять полярні якості: вимогливість та доброзичливість, емпатійність та директивність. Окрім того, наявність різних форм професії (викладач, тренер, консультант, дослідник) пред'являють різні вимоги до їх професійних якостей.

Широта вимог до професійних якостей практичного психолога зумовлена і різноплановістю напрямків його роботи: просвітницький, корекційний, розвитковий, консультаційний. І взагалі, саме поняття «професіоналізм» сучасного практичного психолога, на нашу думку, має бути переосмислений та доповнений іншими трактуваннями.

Література

1. Журавльова Л.П. Психологія емпатії: Монографія.-Житомир: Вид-во ЖДУ ім.Івана Франка, 2007. – 328с.
- 2.Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учебн. пособие. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Академический Проект, Фонд «Мир», 2005. – 336 с.
- 3.Климов Е.А. Как выбирать профессию. – М.: Просвещение, 1990. – 159с.
- 4.Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія. – К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. – 200 с.
- 5.Мова Л.В. Психологічні особливості забезпечення особистісної самореалізації майбутніх психологів у процесі фахової підготовки: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2003. – 20с.
- 6.Пов'якель Н.І. Професійна рефлексія психолога-практика // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 6 – 7. – С. 3 – 6.
- 7.Романова Е.С. 99 популярных профессий. Психологический анализ и профессиограммы. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2007. – 464 с.
- 8.Сургунд Н.А. Психодіагностика професійної придатності майбутнього практичного психолога: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2004. – 22 с.

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ ВИПУСКНИКАМИ ШКІЛ

Якименко Світлана Анатоліївна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир.
Науковий керівник – канд. педагог. наук,
доц. Мірошніченко Олена Анатоліївна

Соціально-економічні зміни, що відбулися в українському суспільстві, а також новітні досягнення психолого-педагогічної науки потребують перегляду та переосмислення підходів до вирішення проблеми професійного самовизначення школярів, зокрема – активізації мотиваційних чинників вибору професії випускниками шкіл.

Всесвітньо відомими авторами теорій мотивації, на які спираються дослідники сьогодення, стали А. Маслоу, Д. Макклелланд, Ф. Герцберг, Л. Портер, Е. Лоулер, Д. Макгрегор, В. Врум та інші. Серед українських вчених, які зробили суттєвий внесок у розвиток теорій мотивації, слід відзначити М. Вольського, Г. Цехановського, М. Туган-Барановського.

Однак результати аналізу наукових джерел свідчать про те, що вітчизняною наукою ще недостатньо вивчено психологічні чинники, які впливають на формування мотивації у старшокласників щодо вибору професійної діяльності.

Професійне самовизначення тісно пов'язане з поняттям «професійна орієнтація» (це багатоаспектна, цілісна система науково-практичної діяльності громадських інститутів, відповідальних за підготовку підростаючого покоління до вибору професії і вирішальних соціально-економічних, психолого-педагогічних та інших завдань по формуванню у